

A MÉRÉS ÉS AZ ÉRTÉKELÉS SZEMPONTJAI A LEGÚJABB NÉMET NYELVKÖNYVEKBEN

BIKICS GABRIELLA

Miskolci Egyetem, Modern Filológiai Intézet,
Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
bikicsg@freemail.hu

Kivonat: A szerző három, az utóbbi években megjelent német nyelvkönyvet elemez és hasonlít össze a mérés és az értékelés szempontjából. Ezek mindhárom esetben a tankönyvi koncepció részét képezik. A vizsgált tankönyvek egy-egy vizsgarendszerre épülnek, melynek feladattípusait bemutatják, folyamatosan és következetesen gyakoroltatják.

Kulcsszavak: kétszintű érettségi, mérés, értékelés, tankönyvek kutatása, elemzése, összehasonlítása

Bevezetés

A kétszintű érettségi bevezetése óta a tanulók és a tanárok szembesülhettek azzal, hogy megváltoztak az idegen nyelv használatával szemben támasztott igények és követelmények, és ennek következtében a nyelvtudás mérésére alkalmas feladatok. A fordítási és a mondatkiegészítő feladatokat felváltották a mind a négy nyelvi készséget mérő, szövegeken alapuló, kommunikatív feladatok, melyek korábban csak a nemzetközi nyelvvizsgákra voltak jellemzőek. A kétszintű idegen nyelvi érettségi vizsgarendszer kialakítását hosszas, nemzetközi összehasonlításokon is alapuló elemző munka (Einhorn, szerk. 1998) és jól körvonalazott követelményrendszer kidolgozása (Kerettanterv, 2000) előzte meg.

A mérési szempontok megváltozása hatással volt egyrészt a nyelvtanárok módszertani kultúrájára, másrészt pedig a nyelvkönyvek koncepciójára. Mára az érettségi vizsga és az egynyelvű nemzetközi nyelvvizsgák feladattípusai már a nyelvtanulás kezdetétől fogva jelen vannak a kommunikatív nyelvkönyvekben. Így a tanulók fokozatosan sajátítják el a feladatok megoldásához szükséges nyelvi készségeket: az olvasás és a hallás utáni értés, valamint a beszéd és az írás készségét. Tanulmányomban három új német nyelvkönyv példáján azt vizsgálom, hogyan jelennek meg bennük a mérés és értékelés szempontjai. Mindhárom tananyag részt vesz az Oktatási Hivatal tankönyvvé nyilvánítási eljárásában, vagyis kiadjuk felkínálja azokat a közoktatás számára.

1. A vizsgált tankönyvek

A1 szint: Motta – Cwikowska 2008. direkt 1. Lehrwerk für Jugendliche. Budapest: Klett Kiadó.

A2 szint: Hilpert –Kerner –Niebisch –Specht –Weers –Reimann –Tomaszewski 2006. Schritte international 4 Kursbuch + Arbeitsbuch. Ismaning: Max Hueber Verlag.

B1 szint: Funk –Kuhn –Demme –Winzer 2006. studio d B1 Kurs- und Übungsbuch mit Zertifikatstraining. Berlin. Cornelsen Verlag / Szeged: Maxim Kiadó. 2006.

A vizsgált tankönyvek közös és eltérő vonásai

Hasonlóságok:

- a) Külföldi fejlesztésű nyelvkönyvek, szerzőik nem magyar anyanyelvűek.
- b) Külföldi kiadójuk magyar képviselői / partnerei közreműködtek a magyar piacra történő bevezetésükben, magyar nyelvű kiegészítő részek kidolgozásában.
- b) Részt vettek, illetve jelenleg is részt vesznek a tankönyvvé nyilvánítási eljárásban.
- c) Háromrészes tankönyvsorozatok, melyek a kezdő szinttől indulnak.
- d) Három nyelvi szintet képviselnek (A1, A2, B1).
- e) Már a címlapon jelzik az európai nyelvi szintbesoroláshoz való alkalmazkodást.
- f) A kötetek végén német-magyar nyelvű szöveget találhatók.
- g) Tanulói CD tartozik hozzájuk.

Különbségek:

- a) A szintekre való utalás megjelenítése
 - A *direkt* háromkötetes, a vizsgált kötet címlapján az 1. számjelzés utal a kezdő szintre.
 - A *Schritte* az egyes szinteket két részre osztja, ezért 6 kötetes, a vizsgált kötet címlapján az A2/2 jelzés utal az erős középfeladói szintre.
 - A *studio d* utal a legegyszerűbben a besorolási szintre: a vizsgált kötet teljes címe: studio d B1.
- b) A magyar nyelv szerepe
 - A *direkt* feladatai kétnyelvűek, a *Schritte* és a *studio d* feladatai csak német nyelvűek.
 - A *direkt* és a *studio d* tankönyvek tartalmaznak magyar nyelvű nyelvtani összefoglalót, a *Schritte* csak német nyelvűt.
- c) A munkafüzet helye
 - A *direkt* a tankönyv mellett külön munkafüzetet tartalmaz, megoldókulcs nélkül.
 - A *Schritte* a tankönyvbe integrált munkafüzetet tartalmaz úgy, hogy a könyv első fele a tankönyvi, második fele a munkafüzetet rész megoldó kulcs nélkül.
 - A *studio d* munkatankönyv, vagyis a kitöltendő feladatok bele vannak építve a leckékbe. A kötethez kivehető megoldókulcs-füzet tartozik.
- d) A tanulói CD tartalma
 - A *direkt* CD-je tartalmazza a munkafüzetet rész hallásértési feladataihoz tartozó és a kiejtés gyakorlására szolgáló hanganyagot.
 - A *Schritte* CD-je tartalmazza a munkafüzetet rész hallásértési feladataihoz tartozó hanganyagot és interaktív számítógépes feladatokat
 - A *studio d* tartalmazza a munkafüzetet rész hallásértési feladataihoz tartozó hanganyagot és a kötetzáró vizsga hanganyagát.

2. Mérés

2.1. A mérés szempontja a tankönyvvé nyilvánítás kritériumrendszerében

A hazai tankönyvpiacra kerülő, a tankönyvvé nyilvánítási eljárásban részt vevő nyelvkönyveknek sok szempontra kiterjedő kritériumrendszernek kell megfelelniük. Ezeket tankönyvszakértők ellenőrzik az Oktatási Hivatal megbízásából. A tankönyvvé nyilvánítási szempontok közül egyik a mérés, amit a kritériumrendszer így fogalmaz meg:

A tankönyv segítséget ad ahhoz, hogy a tanulók össze tudják vetni aktuális tudásukat a tanulást megelőző vagy a tanulás korábbi szakaszára jellemző ismereteikkel, elképzeléseikkel és teljesítményükkel, s ezáltal érzékelné tudásuk gyarapodását, képességeik fejlődését, teljesítményük javulását.

2.2. A mérés szempontja a vizsgált tankönyvekben

A vizsgált tankönyvekben valamennyi megoldandó feladat és a tanulói CD is a mérésre szolgál. A *direkt* és a *Schritte* tankönyvekhez nincs megoldó kulcs, így tanári ellenőrzésre és visszacsatolásra van szükség, míg a *studio d* feladatai a kivethető megoldási kulcs segítségével az autonóm tanulásra is alkalmasak. Mind a három tankönyv tartalmaz ugyanakkor az egyes tanulási szakaszokat lezáró, komplex vizsgafeladatokat. Ezek célja csak a komplex gyakorlás, „próbavizsga”, hiszen a tudásfelmérésre szolgáló feladatokat a tanulók előre nem ismerhetik meg. Az osztályozásra szánt felmérőket a tanári kézikönyvek, illetve a *studio d* esetében az óra előkészítésére szolgáló CD-ROM, illetve füzet segítségével lehet összeállítani.

A három kötet közül a *direkt* a magyarországi középszintű érettségi vizsgára készít fel, az erre jellemző tipikus feladatokat gyakoroltatja. A két másik tankönyv külföldi vizsgákra készít fel. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a B1 szintű nyelvtudás mérésére alkalmas feladatok részben hasonlóak egymáshoz.

A *direkt* sorozat vizsgált 1. kötete végén még nincs komplex próbavizsga. Vannak azonban az érettségi feladattípusait tartalmazó tesztsorok, melyeket (Érettségi) készségtréningnek neveznek, ezek 5 lecként követik egymást. Feladattípusaik követik az érettségi feladatait, de megoldási tanácsokat, értékelési rendszert, pontozást, százalékolást a tankönyv nem tartalmaz.

1. sz. táblázat: Mérés a *direkt 1* tankönyvben

(ABI)Fertigkeitstraining az 5. lecke után (49-55.o.)	(ABI)Fertigkeitstraining a 10. lecke után (105-111.o.)
<p>Hallásértés:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. feleletválasztás 2. táblázatkitöltés 3. igaz-hamis választás <p>Olvasásértés:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. hozzárendelés (szituációhoz szöveg) 2. igaz-hamis választás <p>Íráskészség:</p> <p>e-mail írás hirdetésre</p> <p>Beszéd-készség:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. képen bemutatott szituáció eljátszása 2. képleírás, asszociogram kitöltés, partnerinterjú 	<p>Hallásértés:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. igaz-hamis választás 2. igaz-hamis választás <p>Olvasásértés:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. hozzárendelés (szöveghez cím) 2. igaz-hamis választás <p>Íráskészség:</p> <p>e-mail írás baráti levélre</p> <p>Beszéd-készség:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. képleírás 2. képleírás 3. asszociogram kitöltés, beszámoló

A *Schritte* a Start Deutsch elnevezésű vizsga próbatesztjét tartalmazza, melyek feladatai az érettségi feladataihoz hasonlóak. Módszertani tanácsokat ad a megoldásukhoz, pontozási, százalékolási és időbeosztási útmutatóval.

2. sz. táblázat: Mérés a *Schritte A2/2* tankönyvben

Készség	Rész	Feladat	Pont	Százalék	Perc
Hallásértés	1.	Üzenetek az üzenetrögzítőn	5	25%	kb.15
	2.	Információk rádióműsorokból	5		
	3.	Hosszabb beszélgetés	5		
Olvasásértés	1.	Tartalomjegyzék, listák...	5	25%	20
	2.	Újságcikk	5		
	3.	Hirdetések	5		
Írás	1.	Nyomatvány	5	25%	30
	2.	Közlés, meghívó	10		
Beszéd	1.	Bemutatkozás	3	25%	kb.15
	2.	Kérdés és felelet	6		
	3.	Problémamegoldás	6		

60% fölött a vizsga sikeres

A *studio d B1* kötet záróvizsgálója a Zertifikat. A B1 kötetnek mind a 10 leckéje tartalmaz egy olyan feladatot, amely ezen a vizsgán előfordul. A kötet végén pedig egy komplett vizsgafeladatsort találhatunk az írásbeli és a szóbeli feladatokból, melyet próbavizsgaként a tanulók megoldhatnak. A három kötet közül ennek a vizsgának a bemutatása a leg részletesebb.

3. sz. táblázat: Mérés a *studio d B1.* tankönyvben

Vizsgarész	Cél	Idő (perc)	Pont
Írásbeli vizsga			
Olvasásértés 1. rész	Globális értés	kb. 20	25
Olvasásértés 2. rész	Részletes értés	kb. 30	25
Olvasásértés 3. rész	Szelektív értés	kb. 15	25
Nyelvi kompetencia 1. rész	Szókincs és nyelvtan	kb. 10	15
Nyelvi kompetencia 2. rész	Kapcsolóelemek, előljárószók, módosító szók	kb. 10	15
Szünet		20 perc	
Hallásértés 1. rész	Globális értés	kb. 30	25
Hallásértés 2. rész	Részletes értés		25
Hallásértés 3. rész	Szelektív értés		25
Írásbeli kompetencia	Levél	30	45
Szóbeli vizsga			
	Felkészülési idő	20	
1. rész	Kapcsolatfelvétel	3	75
2. rész	Beszélgetés egy témáról	6	
3. rész	Közös feladatmegoldás	6	
Összesen			300

3. Értékelés

3.1. Értékelés a tankönyvvé nyilvánítás kritériumrendszerében

Az értékelés kétféle módon történhet:

- a) Tanári értékelés szöveges formában, illetve osztályzattal.
- b) Tanulói önértékelés.

Ez utóbbira a tankönyveknek lehetőséget kell adniuk, mert a tanulóban tudatosítani kell, hogy felelős a saját tanulási folyamatának sikerességéért. A kritériumlista így fogalmaz:

A tankönyv lehetőséget ad a tanulónak arra (pl. a tanulási célok pontos kijelölésével, ismétlő és összefoglaló kérdésekkel, a tanultak legfontosabb elemeinek utólagos áttekintésével), hogy saját maga is ellenőrizni és értékelni tudja, hol tart a tanulási célok teljesítésében.

3.2. A tanulási célok kijelölése

- A *direkt* tankönyv minden leckéje elején pontosan kijelöli magyar nyelven a tanulási célokat és feladatokat. Valamennyi leckéje így kezdődik: „*Ebben a leckében megtanulod...*” (Pl.: 1. lecke, 5.o.: az üdvözlést és búcsúzást, elmondani magadról az alapvető információkat, hogyan érdeklődj másokról, bemutatni magadat és másokat, elmondani a jövőbeni terveidet).

„Az érettségi vizsgán majd hasznosíthatod...” (Pl.: 1. lecke, 5.o.: a személyes vonatkozások (a vizsgázó személye) témakört, a kommunikációs szándékok közül a köszönést, elköszönést és a bemutatkozást).

- A *Schritte* nem jelöli ki a tanulási célokat.

- A *studio d* a leckék elején a „Hier lernen Sie” (Itt ezt tanulja) részben németül sorolja fel a tanulási célokat. (Pl.: 1. lecke: beszélni az időről és az időérzékről, kommentálni az információkat, beszélni a német történelemről, mellékmondatok während kötőszóval, a rendhagyó igék múlt ideje, a zum szerkezet, a z hang, ismétlés: wenn (dann).

3.3. Ismétlés, összefoglalás

- A *direkt* vizsgált kötete ismétlő részt nem tartalmaz.

- A *Schritte* vizsgált kötete külön ismétlő részben 31 ismétlő feladatot tartalmaz

- A *studio d* vizsgált kötete három ismétlő leckét tartalmaz, az első lecke előtti, az 5. és a 10. lecke utáni fejezetekben.

3.4. A tanulási folyamatra való reflexió

A *direkt* tankönyv az 5. és a 10. lecke után magyar nyelvű érettségi portfóliót tartalmaz. Ebben a tanuló és a tanár is háromféleképpen értékelheti (+ : kiváló, 0: elfogadható, - : javítandó) a következő szempontokat:

Olvasásértés:

Képes vagyok az olvasott szöveg lényegét (a szöveg célját) megérteni.

Követni tudom az olvasott szövegben az eseménysorokat.

Megértem az olvasott szöveg kulcsinformációit.

Hallásértés:

Képes vagyok a hallott szöveg témáját felismerni.

Megértem a hallott szöveg lényegét.

Megértem a hallott szöveg kulcsfontosságú szavait.

Ki tudom szűrni a hallott szövegből a legalapvetőbb adatokat.

Íráskészség:

Egyszerű kifejezéseket használva tudok írni a velem, ill. környezetemmel kapcsolatos témákról.

Tudok egyszerű mondatokból álló rövid, összefüggő szöveget írni.

Képes vagyok írásban használni néhány egyszerű szerkezetet és helyesírási szabályt úgy, hogy érthető legyen a mondandóm.

Beszédkészség:

Képes vagyok egyszerű, begyakorolt nyelvi eszközökkel röviden nyilatkozni saját magamról és környezetemről.

Képes vagyok egyszerű, begyakorolt beszélgetésekben részt venni.

Érthetően tudok beszélni egy egyszerű, hétköznapi helyzetben.

Nyelvtani kompetencia:

Felismerem az alapvető szavakat és nyelvtani szerkezeteket a mondatban, ill. szövegben.

Ki tudom egészíteni a szavakat, ill. nyelvtani szerkezeteket egy mondatban vagy egy szövegben.

Helyesen képezem a szavakat, ill. nyelvtani szerkezeteket a mondatban vagy egy szövegben.

A *Schritte* tankönyv is tartalmaz német nyelvű portfóliót, melynek címe: Fragebogen: Was kann ich schon? Ezt csak a tanuló értékelheti három kategóriában: nagyon jól megy / megy / ezt még gyakorolni kell)

Hallásértés: Megértek

programajánlatokat a rádióban,
interjúkat,

komplex üzeneteket az üzenetrögzítőn,

komplex útleírásokat,

közlekedési információkat,

egy beszélgetést az utazási irodában.

Olvasásértés: Megértek

programfüzetet,

olvasói közvéleménykutatást,

egyszerű leveleket, e-maileket és levelezőlapokat,

teszteket és az értékelésüket,

aktuális témájú újságszövegeket ,

időjárás-jelentéseket,

biztonsági előírásokat,

újságszövegeket,

utazási prospektusban szereplő hirdetéseket,

statisztikákat és körkérdéseket, illetve azok értékelését.

A *studio d* nem tartalmaz a tanulási folyamatra való reflexiót és önértékelést.

Összegzés

Tanulmányomban három olyan német nyelvkönyvet vizsgáltam meg és hasonlítottam össze, amelyek a közelmúltban jelentek meg. Mind a háromban központi szerepet kapnak a mérés és az értékelés szempontjai.

A mérés mindhárom esetben a tankönyvi koncepció alapja, ugyanis a vizsgált tankönyvek valamelyik vizsgarendszerre épülnek, melynek feladattípusait folyamatosan és következetesen gyakoroltatják. A tankönyvek végén megtalálható az adott vizsgatípus komplett feladatsora, esetenként a feladatok értékelésére (pontozására) vonatkozó információkkal.

Megfigyelhető továbbá az is, hogy mindhárom tankönyvben szerepet kap a tanulói tudatosság, felelősség és az önértékelés fejlesztésének szándéka. A tanulási célok kijelölése és ezzel tudatosítása, a tanulási folyamat átláthatósága és reflexiója segíti a tanulókat a nyelvtanulással kapcsolatos céljaik elérésében.

Irodalom

- Einhorn Ágnes (szerk.) 1988. Vizsgatárnyak, vizsgamodellek I. Német nyelv. Mérés-értékelés-vizsga 5. Budapest: Országos Közoktatási Intézet.
- Funk –Kuhn –Demme –Winzer 2008. *Studio d B1 Kurs- und Übungsbuch mit Zertifikatstraining*. Berlin. Cornelsen Verlag / Szeged: Maxim Kiadó.
- Hilpert –Kerner –Niebisch –Specht –Weers –Reimann –Tomaszewski 2006. *Schritte international 4 Kursbuch + Arbeitsbuch*. Ismaning: Max Hueber Verlag.
- Kerettanterv tantárgyi füzetek 2. Idegen nyelv. 2000. Budapest: Oktatási Minisztérium.
- Motta –Cwikowska 2008. *Direkt 1. Lehrwerk für Jugendliche*. Budapest: Klett Kiadó.